
Alkoholikysymys, yhteiskuntapolitiikka ja hyvinvoinnin ulottuvuudet

Vuoden 1987 alkoholikomitean mietinnön pääteemat

Jussi Simpura

Vuoden 1987 alkoholikomitea jätti mietintönsä nimeltä ”Yhteiskunnan muutos ja alkoholipolitiikka” (Komiteamietintö 1989:1) tammikuussa 1989. Julkisuudessa esitetyt reaktiot komitean kannanottoihin ja ehdotuksiin vaihtelivat suuresti. Eniten olivat odotetusti esillä kaikkein konkreettisimmat ehdotukset, esimerkiksi vahvan oluen laimentaminen tai suositus edustusalkoholin verotuskohtelun tiukentamiseksi. Komitean mietinnön kokonaisuuden kannalta nämä konkreettiset ehdotukset eivät kuitenkaan ole keskeisiä. Mietinnön ydin on kokonaan toisaalla: yhteiskunnallisen alkoholikysymyksen luonteen muutoksen arvioinnissa sekä alkoholipolitiikan perustelujen ja tavoitteiden tarkastelussa. Mietinnössä on toimeksiannon mukaisesti hahmoteltu alkoholipolitiikan päälinjaa lähivuosiksi. Tässä kirjoituksessa vuoden 1987 alkoholikomitean mietintöä tarkastellaan kuvaamalla siinä esiintyneitä erilaisia keskusteluteemoja.

Yhteiskunnallisen alkoholikysymyksen sisällön ja aseman muutosta koskevia keskusteluteemoja on vuoden 1987 alkoholikomitean mietinnössä ryhmitelty alkoholiin liittyviksi erilaisiksi intresseiksi: on käsitelty taloudellisia intressejä, kansalais- ja järjestöintressejä sekä hoito-, huolto- ja kontrolli-intressejä. Tätä jaoteltua yksityiskohtaisempi teemojen ryhmittely auttaa jäsentämään mietinnön sisältöä.

Haittateemat

Tavanomaisin alkoholia koskeva keskusteluteema ovat alkoholin käytön haitalliset seuraukset, joiden ehkäisy ja siinä onnistuminen ovat viime kädessä alkoholiin kohdistuvien yhteiskunnallisten toimien perustana. Kaikkein yleisimmällä tasolla on silloin kysymys siitä, millaisena yhteiskunnallisena ongelmana alkoholiin liittyviä ilmiöitä eri maissa ja eri ajan kohtina pidetään. Haittateemoja voidaan edel-

leen jaotella terveyteen, yhteiskuntajärjestykseen ja tuottavuuteen liittyviin alateemoihin. Vuoden 1987 alkoholikomitean mietinnössä kiinnitetään lisäksi huomiota siihen usein näkymättömään haittavaikutusten joukkoon, jossa on kyse alkoholista yhdistyneenä erilaisiin ihmisten välisissä suhteissa ilmeneviin vaikeuksiin.

Talousteemat

Alkoholilla on monessa maassa huomattava taloudellinen merkitys. Suomessa korostuvat valtiontalouden intressit enemmän kuin monissa muissa maissa: kysymys on sekä valtion tulojen kertymisestä että alkoholin hinnoittelun vaikutuksista yleiseen hintatasoon. Euroopan yhteisöissä ovat taas etusijalla tuotantoon ja kaupan esteiden poistamiseen liittyvät seikat, ja alkoholin osalta niiden taustalla ovat maitten väliset suuret erot alkoholiverotuksessa ja maatalouspolitiikan ongelmat. Kuluttajilakin on oma taloudellinen intressinsä, vaikka se harvoin kanavoituu nimenomaisiksi alkoholipoliittisiksi vaatimuksiksi. Kansainvälinen taloudellinen yhdentyminen on Suomessakin tuonut talousteemat entistä näkyvämmiin esiin. Alkoholikomitean käsityksen mukaan on julkisessa keskustelussa kuitenkin huomattavasti liioiteltu taloudellisen yhdentymiskehityksen kuviteltuja vaatimuksia alkoholijärjestelmän muuttamiseksi.

Kontrolliteemat

Kolmas keskusteluteemojen ryhmä koskee niitä tapoja, joilla alkoholin käyttöä yhteiskunnassa virallisesti ja epävirallisesti säädellään. Peruskysymyksenä ovat julkisen kontrollin, ihmisten välisen epävirallisen kontrollin ja itsekontrollin suhteet. Erityisteemoina tähän ryhmään kuuluvat keskustelu alkoholin saatavuus-

desta alkoholihaittoihin vaikuttavana tekijänä sekä varsinkin Pohjois-Amerikassa voimakkaasti esiin noussut kysymys alkoholin tuottajan ja myyjän vastuusta yksittäisissä alkoholiin liittyvissä tapaturmissa ja sairaustapauksissa. Vuoden 1987 alkoholikomitea uskoo mietinnössään alkoholin saatavuuden säätelyyn alkoholihaittojen torjuntakeinona. Samalla kuitenkin pohditaan laajasti myös mahdollisuuksia edistää yksittäisten kansalaisten kykyä hallita omaa alkoholin käyttöään osana yleistä oman elämän hallintaa.

Yhteiskuntamuutoksen teemat

Alkoholikeskustelussa on aina mukana myös käsityksiä yhteiskunnan muutoksen luonteesta ja sen heijastumisesta alkoholioloihin. Kysymys julkisen vallan harjoittaman yhteiskuntapolitiikan asemasta suhteessa alkoholiin on yksi tämän ryhmän alateemoista. Varsinkin Pohjoismaissa siihen liittyy kysymys hyvinvointivaltion kehittämisestä sekä ideologisella että toimenpiteiden tasolla. Erittäin tärkeä teema on elämäntavan muutos, joka tällä hetkellä näyttää kytkeytyvän elämäntyylien moninaistumiseen, yksilön merkityksen korostumiseen, lisääntyvään elämänhallintaan ja sitä kautta myös epävirallisen ja virallisen kontrollin väliseen suhteeseen. Yhteiskuntamuutoksen teemat ja erityisesti alkoholipolitiikan käsittäminen osaksi hyvinvointivaltiota kehittävää yhteiskuntapolitiikkaa nousevat vuoden 1987 alkoholikomitean mietinnössä keskeisiksi. Suomen alkoholikomiteoiden perinteistä poiketen käsitellään myös alkoholin käyttöä osana normaalia elämää sekä alkoholin käytön myönteisiä vaikutuksia.

Paikalliset erityisteemat

Monissa maissa on alkoholikeskustelussa myös sellaisia teemoja, jotka liittyvät paikallisiin erikoispiirteisiin. Kysymys voi olla esimerkiksi alkoholijärjestelmän historiallisista erikoisuuksista, kuten paikallisesta itseäärämis-oikeudesta tai jopa monopolijärjestelmän olemassaolosta. Toinen tähän ryhmään kuuluva alateema liittyy alkoholikulttuurin ja juomatapojen erityispiirteisiin. Esimerkiksi Suomessa käsitys kansallisista ominaispiirteistä tii-

vistyy ”suomalaisesta viinapäästä” käytyyn keskusteluun. Siinä on olennaisesti kysymys siitä, onko suomalaisten juominen jotenkin silmiinpistävästi humalakeskeistä sekä sanoissa että teoissa, kuten monet tutkimustulokset näyttävät osoittavan. Tähän liittyy myös se ajatus, että juomatapojen laadullisten piirteiden muuttuminen voisi vaatia alkoholipolitiikan peruslinjan tarkistamista. Vuoden 1987 alkoholikomitea uskoo mietinnössään juomatapojen kyllä muuttuvan jatkuvasti, mutta varsin hitaasti verrattuna yhteiskuntapoliittisten toimenpiteiden toteuttamisen aikarytmiin. Huomionarvoista on, että komitea ei lainkaan viittaa ”suomalaisen juomatavan” erityispiirteisiin ehdottamansa päälinjan perusteluissa, vaan perustaa näkemyksensä kokonaan muihin seikkoihin: ensi sijassa alkoholin käytön hyvinvointia vaarantaviin seurauksiin ja niiden yhteyteen alkoholin kokonaiskulutuksen tasoon.

Linja ja kannanotot

Alkoholikomitean mietinnössä keskeisintä on alkoholipolitiikan tarkasteleminen osana hyvinvointia edistävää yhteiskuntapolitiikkaa. Mietinnössä uskotaan, että yhteiskuntapoliittiset toimet ovat merkityksellisiä ja tehokkaita sekä yleisellä tasolla että alkoholia koskevissa erityiskysymyksissä. Samalla korostetaan alkoholiongelmista tunnettavaa yhteisvastuuta. Toinen keskeinen aihe on alkoholin kulutustason ja sen säätelyn merkitys alkoholihaittojen torjunnassa. Komitea katsoo, että alkoholin kulutustaso on samalla kertaa sekä keskeinen yhteiskuntapoliittisten toimien kohde että tärkeä alkoholiolojen kuvaaja. Kolmas pääteema on alkoholin käytön hallintakyky ja sen kehittäminen. Tämän teeman osalta komitean työ ei johtanut kovin konkreettisiin ehdotuksiin. Vaikka kansalaisten oman juomisen hallintakyvyn tukemista pidettiin tärkeänä, oli vaikea muotoilla sellaisia julkisen vallan toimia, jotka voisivat hallintakykyä voimistaa.

Näitten yleisten teemojen pohjalta komitea muotoili kannanottonsa ja ehdotuksensa pitäen silmällä kolmea Suomessa ajankohtaista haastetta: alkoholin kulutuksen jatkuvaa kasvua, rajoittavan alkoholipolitiikan kannatuksen alenemista väestön keskuudessa sekä kan-

sainvälisen taloudellisen yhdentymisen vaikutuksia. Tärkeimmäksi haasteeksi nousi 1980-luvun puolivälissä alkanut alkoholin kulutuksen kasvu, joka poikkeaa muualla Euroopassa tapahtuneesta kehityksestä. Komitea asettaa-kin välittömäksi tavoitteeksi kulutuksen kasvun pysäyttämisen.

Komitean toimeksiannossa olivat keskeisessä asemassa Maailman terveysjärjestön ”Terveyttä kaikille vuoteen 2000 mennessä” -ohjelma sekä sen Eurooppaa koskevaan osaohjelmaan sisältyvä tavoite alkoholin kulutuksen alentamiseksi 25 prosentilla vuoden 1985 tasosta. Suomessa tämän tavoitteen saavuttaminen näyttää lähes mahdottomalta, ja jo kulutuksen kasvun pysäyttäminenkin vaatii tuntuvia toimia. Siksi komitean ehdotukset korostavat rajoittavan alkoholipolitiikan mukaisen linjan jatkamista yleisten hyvinvointitavoitteiden perusteella. Vuoden 1987 alkoholikomitea siis uskoo alkoholipolitiikkaan ja mahdollisuuksiin kehittää sitä edelleen osana hyvinvointivaltion yhteiskuntapolitiikkaa.

Suomessa ja yleisemminkin Pohjoismaissa — Tanskaa lukuun ottamatta — alkoholikysymys on edelleen huomattava yhteiskunnallinen kiistakysymys. Siksi tšekäläisessä keskustelussa reagoidaan herkästi Pohjolan ulkopuolellakin esitettäviin alkoholipoliittisiin toimiin ja ehkä myös kuvitellaan, että muissakin maissa alkoholikysymyksellä on samantapainen erityinen asema kuin täällä.

Kun arvioidaan alkoholista eri maissa käytävää keskustelua, näyttää mahdolliselta tiivistää keskusteluteemat kahdeksi pääryhmäksi: terveyteen sekä alkoholikauppaan ja -tuotantoon. Kolmantena yleisenä teemana, joka korostuu varsinkin Neuvostoliitossa alkoholiuudistuksessa, mutta jossakin määrin myös Suomen alkoholikomitean mietinnössä, on alkoholin paikka yleisessä yhteiskunnallisessa muutoksessa. Yleensä näyttää kuitenkin siltä, että tällainen yleinen yhteiskuntapoliittinen näkö-

kulma on harvinainen. Tavallisempaa on käsitellä alkoholikysymyksiä suhteellisen teknisestä näkökulmasta, usein vain yhdestä kerrallaan: tuotannon, kaupan, valtiontalouden tai pelkästään terveystarpeiden kannalta. ”Yhteiskunnallista alkoholikysymystä” ei silloin mielletä yhtenäiseksi keskustelukokonaisuudeksi.

Jos ajatellaan näitä keskusteluasetelmia alkoholihaittojen torjunnan kannalta, on vaikea sanoa, kumpi on parempi: teknisesti viipaloitujen erityisteemojen ajaminen vaiko kokonaisvaltainen yhteiskuntapoliittinen tarkastelu. Perustellusti voidaan uskoa, että tekninen viipalointi voi siirtää huomiota pois alkoholiongelmiin todellisesta laajuudesta, jolloin myös haittojen torjunta vaikeutuu. Toisaalta voidaan ajatella, että esimerkiksi terveysteemojen näkyvä esillä pitäminen levittää yksinkertaista sanomaa, joka on helppo ymmärtää ja helppo pukea toimenpide-ehdotuksiksi.

Suomen vuoden 1987 alkoholikomitean mietintö on eräissä suhteissa epätavallinen. Se on samalla kertaa sekä laaja kuvaus yhteiskunnallisen alkoholikysymyksen luonteen muutoksesta että myös kuvaus koko yhteiskunnan muuttumisesta alkoholiin liittyvien ilmiöiden kautta tarkasteltuna. Suomessa tällainen lähestymistapa onkin mahdollinen, koska täällä alkoholikysymys on sekä yleisessä arkiajattelussa että valtiollisten elinten kannalta edelleen varsin merkittävä ja yhtenäinen kokonaisuus. Sen sijaan voisi olla vaikeaa tarkastella alkoholia samanlaisessa laajassa kehikossa esimerkiksi monissa Euroopan yhteisöjen jäsenmaissa. Kun kuitenkin on ilmeistä, että kansainväliset tapahtumat vaikuttavat tulevaisuudessa nykyistä enemmän yksittäisten maiden mahdollisuuksiin säädellä alkoholiolojaan, voisivat esimerkiksi Pohjoismaat yhdessä esiintyä kansainvälisissä yhteyksissä sen puolesta, että monipuolinen näkökulma alkoholikysymysten tarkastelussa yleistyisi.

English Summary

Jussi Simpura: Alkoholikysymys, yhteiskuntapolitiikka ja hyvinvoinnin ulottuvuudet (Social alcohol question and social policy — the welfare perspective)

This article presents the main issues of the 1987 Alcohol Committee. Its brief was to study the societal consequences of the alcohol policies Finland had implemented

and assess likely future consumption patterns. The committee was further asked to investigate how a range of diverse societal factors and trends had affected drinking and the origins of alcohol problems. In addition, it was requested to list recommendations for future alcohol policy measures in the light of research findings and current

trends. A brief English summary can be found in the report of the 1987 Alcohol Committee (see Yhteiskunnan muutos ja alkoholipolitiikka. Vuoden 1987 alkoholikomitean mietintö. Komiteamietintö 1989: 1. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1989).

Alkoholipolitiikka Vol. 54: 2—5, 1989

ALKOHOL POLITIK

Tidskrift för nordisk alkoholforskning

Foto: Erik Hägglund, Vörå (1915 eller 1918) (Folk Kultursarkivet)

GENOM FLASKAN KAN VI BETRAKTA SAMHÄLLET

Hur vi dricker, varför eller varför inte, berättar mycket om vår kultur, samhällets normer, kontrollmekanismer och livsstil. Kvinnors drickande, berusning som motkultur och alkoholfrågan och tredje världen är några av de frågor som tagits upp under de fem år som Alkoholpolitik utkommit. Bland tidskriftens medarbetare finns allt från samhällsvetare till litteraturvetare, behandlingspersonal och politiker.

ALKOHOLPOLITIK – ETT FÖNSTER MOT NORDEN

Tidskriften vill stimulera till kunskapsutbyte och debatt inom de nordiska länderna, som utgör en naturlig samhälls- och alkoholpolitisk enhet. Forskningsprojekt, seminarier och avhandlingar presenteras, liksom nordisk statistik och lagstiftningsnyheter. Men Alkoholpolitik publicerar också artiklar av icke-nordbor. Dryckesstjekerna i Polen, den sovjetiska ungdomens dryckesvanor och narkotikan som en god fiende i USA är några exempel på internationella bidrag.

PRENUMERERA

Alkoholpolitik – Tidskrift för nordisk alkoholforskning utges av det finska alkoholbolaget Oy Alko Ab i samarbete med Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning. Den utkommer med 4 nr/år och prenumerationen kostar endast 50 mk (ca 70 svenska eller norska kronor, ca 80 danska). Tidskriften kan beställas från: Alkoholpolitik, PB 350, SF- 00100 Helsingfors, Finland.